

УДК 343.125

О. О. Козленко

**ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО
ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ БОРТЬБИ
ІЗ РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ДИТЯЧОЇ ПОРНОГРАФІЇ
В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ**

Розглянуто проблеми боротьби з дитячою порнографією в мережі Інтернет. Здійснено порівняльно-правовий аналіз міжнародного та національного законодавства в цій сфері. Досліджено особливості законодавства США, Великобританії, Японії та Канади щодо боротьби із розповсюдженням дитячої порнографії в мережі Інтернет. Виокремлено позитивний досвід зарубіжних країн у боротьбі з цим видом злочинів. Надано оцінку стану національного законодавства у сфері протидії розповсюдженню дитячої порнографії.

Ключові слова: дитяча порнографія, порноіндустрія, кіберзлочин, мережа Інтернет, телекомунікації, транснаціональна злочинність, інтернет-провайдери, трафік інформації.

Одним з факторів, який негативно впливає на формування загальнолюдських цінностей, насамперед у молодого покоління, є порнографія, яка посіла не останнє місце у доходах тіньової економіки та отриманні злочинного капіталу. Суспільна небезпечність злочинів проти вікових моральних догм полягає в тому, що ці злочинні дії посягають на основні принципи духовного життя: сексуальну стриманість, моральність у сфері статевих стосунків, подружню вірність.

© Козленко О. О., 2014

Переважно розповсюдження порнографії здійснюється через мережу Інтернет, що гарантує розповсюдженню та споживачеві анонімність, відносну доступність способів її оприлюднення та отримання. Це сприяє широкому споживанню предметів порнографічного характеру, ускладнюючи пошук розповсюдників та реалізаторів такої продукції, тим більш, якщо вони – громадяни інших країн, які використовують мережу Інтернету для збуту, розповсюдження, замовлення або споживання порнографічних творів.

Хоча переваги Інтернету значно перевищують його потенційні недоліки, все ж не можна ігнорувати проблеми, що виникають під час його використання для поширення непристойної чи протизаконної інформації, а також як засіб злочинних дій. Проблема забезпечення інформаційної безпеки і створення системи протидії транснаціональній злочинності в інтернет-середовищі набула нині особливої актуальності. Вона досліджувалась у працях таких учених, як Д. С. Азаров, В. М. Антонов, П. Д. Біленчук, О. Г. Волеводз, В. Д. Гавловський, М. В. Гуцалюк, І. М. Рассолов, Ю. О. Тихомиров, В. С. Цимбалюк та ін.

Метою цієї статті є аналіз міжнародного законодавства в сфері боротьби з дитячою порнографією в мережі Інтернет та дослідження досвіду деяких зарубіжних країн у протидії цьому ганебному явищу.

Актуальність теми не викликає сумнівів, оскільки за даними Міжнародної правозахисної організації «End Child Prostitution Child Pornography & Trafficking of Children for Sexual Purposes» (ECPAT International) на сьогодні жертвами цього злочину найчастіше стають саме українські діти. У 2008 році майже 80 % дитячої порнографії було виготовлено в Росії, Білорусі, Україні та Молдові.

За оцінками МВС України, вітчизняна порноіндустрія приносить залученим у неї людям близько 100 мільйонів доларів щорічно, а кожен вкладений долар приносить вісім доларів прибутку. На постійній основі в цю діяльність залучено 12–15 тисяч українських дітей, здебільшого безпритульних і з неблагополучних сімей. За даними Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна», їхній середній вік – від 4 до 10 років.

За даними організації «National Children's Homes», кількість злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством над дітьми, з 1988 року в усьому світі зросла більше ніж у 15 разів. Відповідно до спеціального звіту UNICEF у 2008 році 80 % дитячої порнографії поширювалося через мережу Інтернет. Європейська комісія підрахувала, що з 1997 до 2010 року кількість веб-сайтів із зазначеним контентом зросла у 25 разів. За оцінками фахівців, щорічний обіг ринку дитячої порнографії у світі становить понад 4 мільярди євро [1].

Дитяча порнографія завжди розцвітає там, де не врегульовано законодавство, наприклад, раніше це були країни Бенілюксу.

Визнання на законодавчому рівні цієї сфери суспільно небезпечною, за яку передбачено кримінальну відповідальність, змусило злочинців, що виробляли дитячу порнографію, переміститися до азійського регіону, де не передбачалось покарання за такі діяння. Коли ж і Азія приєдналась до країн Бенілюксу, визнавши дитячу порнографію злочином і передбачивши сувору відповідальність, у деяких місцях навіть смертну кару за сексуальну експлуатацію дітей, то ця злочинність мігрувала до слов'янських країн.

Кожна країна бореться із цим злом у свій спосіб. Деякі країни, серед яких Австралія, Канада, Китай, Данія, Франція, Німеччина, Норвегія, Нова Зеландія, Саудівська Аравія, Південна Корея, Швеція, Великобританія, США, Росія і навіть Малайзія, Казахстан і Білорусь, чудово розуміють це і вже ухвалили нормативно-правові акти, які тією чи іншою мірою регулюють питання, що стосуються глобальної мережі Інтернет.

У США, де дитяча порнографія вважається кримінальним злочином, пункт 2252 Глави 110 Кримінального кодексу США забороняє перевезення, відправлення чи отримання матеріалів дитячої порнографії каналами зв'язку між штатами, у т. ч. поштовими та комп'ютерними засобами зв'язку. До кола трьох федеральних установ, що займаються розслідуванням випадків сексуальної експлуатації дітей у комерційних цілях, належить функціонуюче при Міністерстві юстиції Федеральне бюро розслідувань (ФБР), на яке покладено основну відповідальність у цій сфері. Цей орган тісно контактує з Митною та Поштовою службами США. Усі злочини, що розслідує ФБР щодо дітей, належать до категорії насильницьких, тобто найбільш тяжких злочинів [2, с. 15].

Окремі законодавчі акти Великобританії надають можливість здійснювати кримінальне переслідування осіб, винних у вчиненні злочинів, пов'язаних з використанням комп'ютерних технологій. Так, у відповідності до норм Закону про захист дітей 1978 р. [3] і Закону про сексуальні злочини 1956 р. [4] до кримінальної відповідальності можуть бути притягнені особи, які виготовляють і поширюють із використанням комп'ютерних технологій порнографічні зображення дітей віком до 16 років. Зберігання дитячої порнографії також у цій країні вважається кримінальним злочином, а за спробу скачати її з Інтернету на порушника накладається штраф, еквівалентний 150 тисячам доларів. Згідно з Актом про непристойні публікації 1959 р., чинність якого поширюється й на матеріали, розповсюджені через Інтернет, публікація будь-якого непристойного матеріалу вважається кримінальним злочином.

Канада ухвалила закон, згідно з яким навіть пошук дитячої порнографії у світовій мережі є кримінально караним діянням, і навіть якщо обвинувачений нічого не знайшов. Такі, на наш погляд,

жорсткі заходи не завжди можуть бути ефективними, оскільки кіберпростір додає до традиційних загроз і ризиків нові, на які суспільство ще не встигло знайти адекватних застережних заходів. Спроби більшості держав приймати досить суворі закони з метою заборони поширення дитячої порнографії, зокрема і в Інтернеті, призводять до того, що основним ринком виробництва та збуту порнопродукції стають країни колишнього СРСР, зокрема Україна. Ми ввійшли до п'ятірки держав – виробників дитячої порнографії та десятки лідерів з її розповсюдження [5].

За поширення через Інтернет порнографічного зображення дітей законодавство Японії карає позбавленням волі на строк до 3 років. Запроваджена спеціалістами з Головного поліцейського управління Японії автоматизована система для боротьби з поширенням дитячої порнографії в Інтернеті дозволяє успішно відстежувати порнографію та інші заборонені матеріали не лише на території Японії, але й за її межами. Програма базується на одному із серверів поліцейського управління Японії, який через задані проміжки часу патрулює всевітню мережу, перевіряючи веб-сайти на наявність заборонених законом відеоматеріалів. Машина розпізнає порнографію, порівнюючи виявлені на сайтах зображення зі зразками – раніше конфіскованими у злочинців фотокартками, що зберігаються в її пам'яті. У разі виявлення підозрілих матеріалів комп'ютер автоматично надсилає повідомлення в поліцейське відділення префектури [6].

Оскільки Інтернет не визнає національних кордонів, для ефективної боротьби з дитячою порнографією, яка є однією з форм комп'ютерної злочинності, необхідні узгоджені законодавства, а також нові форми міжнародного співробітництва у здійсненні розслідування, судового переслідування та покарання осіб, які вчиняють такого роду злочини [7, с. 10]. Міжнародна конференція по боротьбі з поширенням дитячої порнографії в Інтернеті (1999 р., Відень) закликала до визнання злочинними в усьому світі виробництво, поширення, експорт, передачу, імпорт, навмисне зберігання дитячої порнографії та її рекламу. Значним кроком уперед у цій боротьбі стало прийняття Генеральною Асамблеєю ООН Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії. Стаття 2 Протоколу, враховуючи виклики сучасності, закріплює принципово нове визначення дитячої порнографії, під якою розуміється «будь-яке зображення будь-якими засобами дитини, яка здійснює реальні або змодельовані відверто сексуальні дії, або будь-яке зображення статевих органів дитини, головним чином в сексуальних цілях» [8]. Протокол ратифіковано Законом України № 716-IV від 3 квітня 2003 р. і, як кожна держава – учасниця Протоколу, Україна зобов'язалася забезпечити визнання таких діянь кримінальним злочином незалежно від місця

його вчинення (національний чи транснаціональний рівень). Важливість ухвалення такого документа в нинішній час є зрозумілою, адже саме впровадження Інтернету свідчить про застарілість і невідповідність існуючого в більшості національних законодавств визначення дитячої порнографії (або його відсутність взагалі) сучасним вимогам боротьби з цим злочином.

Наступним кроком на шляху до посилення ефективності такої боротьби стала розробка Комітетом експертів зі злочинності в кіберпросторі, створеним Комітетом Міністрів Ради Європи у лютому 1997 р., проекту міжнародного договору, спрямованого на захист міжнародного співтовариства від комп'ютерних злочинів, визначення засад взаємної правової допомоги за кримінальними справами щодо них. 23 листопада 2001 р. цей проект було представлено Європейським комітетом з проблем злочинності Комітету Міністрів Ради Європи для підписання.

Конвенцію про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р. [9], яку можна вважати першою серйозною спробою наведення ладу в Інтернеті, було ратифіковано Україною із застереженнями і заявами 7 вересня 2005 р. Однією з основних особливостей Конвенції є те, що головну роль у регулюванні кримінального процесу розслідування злочинів у сфері комп'ютерної злочинності вона відводить національному законодавству, нормами якого повинні регламентуватися питання, які в Конвенції зазначені лише в найбільш загальному вигляді.

Факультативний протокол до Конвенції про права дитини, який стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, та Конвенція про кіберзлочинність мають надзвичайно важливе значення і для України у боротьбі з дитячою порнографією в Інтернеті. У зв'язку з цим і відповідно до положень Конституції України вони стали частиною українського законодавства. Крім того, їх положення мають пріоритет у застосуванні порівняно з положеннями інших актів законодавства України, що робить їх важливими як для вдосконалення національного законодавства України в сфері боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті, так і для їх практичного застосування.

4 лютого 2010 р. Президентом України було підписано Закон України № 1819-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії», прийнятий Парламентом 20 січня 2010 р. Це перший в Україні Закон, який пропонує системний підхід у боротьбі з таким ганебним явищем, як дитяча порнографія. Зміни внесено до законів України «Про захист суспільної моралі», «Про телекомунікації» та Кримінального кодексу. Зміни до ст. 1 Закону України «Про захист суспільної моралі» визначають такі поняття, як «дитяча порнографія» та «обіг продукції сексуального характеру». Під дитячою порнографією

розуміють «зображення у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, задіяної у реальній або змодельованій відверто сексуальній поведінці, або будь-яке зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях» [10], але не визначено, що таке «сексуальна поведінка» та що розуміти під словосполученням «сексуальні цілі», що за бажання може викликати певні проблеми з тлумаченням, а також обмежувати право особи на свободу самовираження [11, с. 447–449].

Змінами до ст. 301 Кримінального кодексу України посилено відповідальність за поширення порнографічної продукції за допомогою комп'ютерних програм – передбачено покарання позбавленням волі на строк до 12 років [12].

Найбільш цікаві та суперечливі зміни внесені до ст. 39 Закону України «Про телекомунікації» [13]. Вони встановлюють обов'язок операторів і провайдерів «на підставі рішення суду обмежувати доступ своїх абонентів до ресурсів, через які здійснюється розповсюдження дитячої порнографії»; крім того, вони «зберігають та надають інформацію про з'єднання свого абонента у порядку, встановленому законом». Таким чином, не обмежується ні термін зберігання приватної інформації користувачів, ні те, яка саме інформація може бути передана владі. Це підштовхує до висновку, що закон надає владі можливість без будь-яких обмежень втручатися в приватне життя громадян.

Підсумовуючи вищевказане, зазначило, що Україна лише робить перші кроки на шляху боротьби з дитячою порнографією, адже прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії розповсюдженню дитячої порнографії» є першим у нашій країні законом, який пропонує системний підхід у боротьбі з таким ганебним явищем. Імплементация міжнародного права боротьби з дитячою порнографією в Інтернеті охоплює різні види діяльності (законотворчої та правозастосовної), які перебувають у компетенції органів влади України – учасниці угод у цій сфері. На нинішньому етапі національної імплементації міжнародного права доцільно було б піти шляхом ухвалення відповідних законодавчих актів, зокрема Верховній Раді України слід повернутися до розгляду законопроекту «Про перехоплення та моніторинг телекомунікацій» [14] з метою вироблення та прийняття єдиного закону, який би регулював відносини у сфері телекомунікацій, дозволяючи правоохоронним органам України мати сучасну ефективну технологію зняття інформації з каналів мереж телекомунікацій з метою попередження чи розкриття злочинів, відповідальність за які передбачено у Кримінальному кодексі України.

Список використаних джерел: 1. Інтерв'ю Голови Національної [експертної] комісії [України з питань захисту суспільної моралі] В. В. Костицького / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moral.gov.ua/interviews/1/>. –

29 квіт. 2010 р. – Назва з екрана. **2.** Права ребенка : докл. Спец. докладчика по вопросу о торговле детьми, детской проституции и детской порнографии г-жи Офелии Косетас-Сантос : E/CN.4/1997/95/Add.2 : 7 Feb. 1997. – [Електронний ресурс] / ООН, Екон. и Соц. Совет, Комиссия по правам человека. – [45 с.]. – Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G97/104/54/IMG/G9710454.pdf>. **3.** Sexual Offences Act 1956. – First Published 1956, Reprinted in the United Kingdom by The Stationery Office Limited. – London, 1997. – 81 p. **4.** Protection of Children Act 1978. – First Published 1978, Reprinted in the United Kingdom by The Stationery Office Limited. – London, 1999. – 36 p. **5.** Філоненко С. Дитяча «полуничка» з присмаком гіркоти [Електронний ресурс] / Світлана Філоненко // Віче. – 2009. – № 21. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1722/>. **6.** Новый способ борьбы с порнографией в Интернете [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaportal.com/news/internet/news_6681/. **7.** Руководство для дискуссий на семинарах-практикумах, вспомогательных совещаниях, симпозиумах и выставках, которые должны быть проведены в рамках десятого Конгресса Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями : A/CONF.187/PM.1/Add.1 : 22 Sept. 1998 [Електронний ресурс] / ООН, Ген. Ассамблея, Десятый Конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями, Вена, 10–17 апр. 2000 г. – [22 с.]. – Режим доступу: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/V98/561/76/PDF/V9856176.pdf>. **8.** Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії : від 1 січ. 2000 р. : ратиф. Україною законом від 3 квіт. 2003 р. № 716-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b09. **9.** Конвенція про кіберзлочинність : від 23 листоп. 2001 р. : ратиф. Україною із застереженнями і заявами законом від 7 верес. 2005 р. № 2824-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575. **10.** Про захист суспільної моралі : закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>. **11.** Плахотнюк Н. В. Міжнародно-правові аспекти вирішення конфлікту між свободою самовираження і правом людини на гідність у світлі розвитку комп'ютерних технологій (порівняльний аналіз) / Н. В. Плахотнюк // Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / за ред. В. Н. Денисова. – Київ : Юстініан, 2006. – С. 440–457. **12.** Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. **13.** Про телекомунікації : закон України від 18 листоп. 2003 р. № 1280-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1280-15>. **14.** Про перехоплення та моніторинг телекомунікацій : проект закону України від 26 берез. 2004 р. № 4042-1 [Електронний ресурс] / внос. Лебедівським В. А. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=17622&pf35401=49694>.

Надійшла до редакції 08.10.2014

Козленко А. А. Сравнительно-правовой анализ международного и национального законодательства в сфере борьбы с распространением детской порнографии в сети Интернет

Рассмотрена проблема борьбы с детской порнографией в сети Интернет. Осуществлено сравнительно-правовой анализ международного и национального законодательства в данной сфере. Исследованы особенности законодательства США, Великобритании, Японии и Канады, в сфере борьбы с распространением детской порнографии в сети Интернет. Отмечен позитивный опыт зарубежных стран в борьбе с этим видом преступлений. Предоставлена оценка состояния национального законодательства в сфере противодействия распространению детской порнографии.

Ключевые слова: детская порнография, порноиндустрия, киберпреступление, сеть Интернет, телекоммуникации, транснациональная преступность, интернет-провайдеры, трафик информации.

Kozlenko A. A. Comparative and legal analysis of international and national legislation in the field of combating child pornography in the Internet

The article is devoted to the problem of combating child pornography in the Internet. The comparative and legal analysis of international and national legislation in this area is realized. The features of US legislation in the sphere of combating this heinous phenomenon are researched; it is found out that the investigation the cases of sexual exploitation of children for commercial purposes, as the most serious crimes, is the function of the Federal Bureau of Investigation (FBI), which is the structure division of the Ministry of Justice. Having analyzed the UK legislation, it is established that criminal liability is provided not only for distribution, but also for possession of child pornography. The author has noted the positive experience of Japan, where the main police department has developed an automated system to combat the spread of child pornography in the Internet. Having examined the regulations of Canada, it was found that there is the liability for even searching for child pornography in the Internet. The estimation of national legislation in the sphere of combating child pornography spread is presented; amendments to some regulations are offered.

Keywords: child pornography, porn industry, cybercrime, Internet, telecommunications, transnational crime, Internet Service Providers, traffic of information.

